

УДК 930.253:[792+929](477)

В. М. ШЕПЕЛЮК*

**ОСОБОВИЙ ФОНД РЕЖИСЕРА,
АКТОРА В. С. ВАСИЛЬКА У ЦДАМЛМ УКРАЇНИ**

В. Василько. 1950-і рр.
Музейний фонд ЦДАМЛМ України.

На основі архівних документів ЦДАМЛМ України висвітлено творчий шлях відомого українського актора, режисера Василя Василька (Міляєва).

Ключові слова: Василь Василько; театр; драматургія; п'єса; стаття; вистава; актор; режисер; архівний фонд.

У квітні цього року виповнилося 120 років від дня народження видатного українського актора, режисера, одного із засновників українського театру ХХ ст., корифея української сцени, митця яскравого й самобутнього таланту Василя Степановича Василька (Міляєва) (1893–1972).

Вихованець театральної школи корифеїв сцени М. Садовського і П. Саксаганського, молодий актор В. Василько поринув у світ нового театру, твореного Лесем Курбасом (“Молодий театр”, “Березіль”). Саме великий Курбас, митець високоінтелектуального рівня, різнобічно обдарована людина, вплинув на Василька новим баченням модернового театру, театру психологічних образів і розкриття внутрішнього світу людини. Під його впливом актор починає режисерську діяльність.

Творча праця в Одеській держдрамі, Харківському Червонозаводському театрі, Чернівецькому драматичному театрі не минули даремно для актора і режисера В. Василька. Вони сприяли його утвердженню в театральному мистецтві України як талановитого режисера, якому підвладні були українська класика і сучасна драматургія, російська та західноєвропейська драматургія.

---

* Шепелюк Василь Миколайович – начальник відділу використання інформації документів ЦДАМЛМ України.

Як і його вчитель Лесь Курбас, В. Василько прагнув перетворити театр “показу”, “уявлення” в театр “переживання”, театр “психологічного портрету”.

Заслуга режисера В. Василька в тому, що навіть у класичних п’єсах українських драматургів І. Карпенка-Карого, М. Старицького, М. Кропивницького, російських – О. Грибоедова, М. Гоголя, О. Островського, він зумів розкрити глибину людських почуттів. А ще режисер В. Василько успішно інсценізував прозові твори для їх постановки на театральній сцені.

І, безперечно, ми не можемо не віддати належне В. С. Васильку у відновленні пам’яті великого майстра сцени Леся Степановича Курбаса.

У ЦДАМЛМ України зберігається особовий фонд В. С. Василька¹.

Документи були передані до ЦДАМЛМ України дружиною режисера Ю. М. Розумовською-Василько, театрознавцем П. І. Кравчуком.

Серед творчих матеріалів із фонду митця натрапляємо на рукописи п’єси С. Черкасенка “Про що тирса шелестіла” (1919), музичної комедії “Енеїда” за мотивами І. Котляревського, світлини та фотокопії до сцен із вистав “Затоплений дзвін” Г. Гауптмана, “Гріх” В. Винниченка, “Макбет” В. Шекспіра, “Мірондоліна” К. Гольдоні, “Машиноборці” Е. Толлера, “Джіммі Хіггінс” Е. Сінклера.

Декілька справ із творчих матеріалів присвячено п’єсі “За двома зайцями” М. Старицького: сценічний варіант п’єси, режисерські експлікації до вистави, записки процесу праці над “Двома зайцями”.

Багато вистав за участю актора і режисера В. С. Василька було поставлено на сцені Одеського державного українського театру імені Жовтневої революції, що нині носить його ім’я. Серед російської драматургії – “Любов Ярова” К. Треньова, “Кінець Криворильська” Б. Ромашова, “Страх” О. Афіногенова, “Голос Америки”, “Розлом” Б. Лавреньова, “Слава” В. Гусєва, “Шторм” В. Білль-Білоцерківського, “Угрюм-ріка” за В. Шишковим, “Мій друг” М. Погодіна, “Ревізор” М. Гоголя, “Васса Железнова”, “Єгор Буличов” М. Горького, “Без вини винні”, “Дохідне місце” О. Островського, “Розкинулось море широко” В. Вишневського та інші. Українська драматургія у виставах В. Василька представлена іменами М. Старицького (“За двома зайцями”), В. Винниченка (“Гріх”), Лесі Українки (“Лісова пісня”), О. Корнійчука (“Богдан Хмельницький”) Т. Шевченка (“Катерина”) О. Кобилянської (інсценізація повісті “Земля”), М. Кропивницького (“По ревізії”), І. Франка (“Украдене щастя”), І. Карпенка-Карого (“Наймичка”), С. Черкасенка (“Про що тирса шелестіла”), І. Кочерги (“Марко в печі”), Г. Квітки-Основ’яненка (“Шельменко-денщик”).

Значний внесок режисера В. Василька і у зарубіжну драматургію. Серед його авторів – В. Шекспір (“Віндзорські жартівниці”, “Макбет”),

В.Василько в ролі Шельменка у виставі “Шельменко-денщик”
за Г. Квіткою-Основ’яненком 1940-і рр.
Музейний фонд ЦДАМЛМ України.

К. Гольдоні (“Господиня готелю”, “Слуга двом панам”), Ф. Шіллер (“Підступність і кохання”).

В. Василько багато зробив для увічнення пам’яті корифеїв української сцени, що творили українське театральне мистецтво в часи заборони українського слова, українського національного театру. Його нариси присвячені акторам Л. Ліницькій, М. Садовському, Ф. Левицькому. Серед матеріалів режисера В. Василька – рукопис та машинопис книги “Фрагмент режисури”².

Від 1920-х рр. В. Василько пише статті, присвячені першим революційним театрам, створенню театального музею, вихованню молодого театральної зміни, новим формам, методам і стилю роботи у революційному українському театрі.

В. Василька цікавило все, що було пов’язане з процесом роботи в театрі, починаючи від творення сценічних образів і закінчуючи питаннями складових у театральному дійстві: жанр п’єси, режисура, роль деталей, масовість, розподіл ролей, перевтілення актора в образ, творча дружба актора і режисера, методи постановок.³

Цікава деталь: у 1971 р. режисер на схилі літ пише невелику статтю – роздум про долю тогочасного українського театру в період “драматургічної порожнини” поч. 70-х, коли він розумів, що театральне мистецтво, як і суспільство, потребує змін (“Сумні мої роздуми”).⁴

У якому б театрі В. Василько не працював, він завжди залишав про них свої спогади, статті, нариси. Тут і улюблена для нього Одесь-

ка держдрама (Одеський український драматичний театр ім. Жовтневої революції), на сцені якої він втілював у життя не одну постановку, що ставала для зросійщеної Одеси новим відкриттям української класичної драми (“Енеїда” за І. Котляревським, “Земля” за О. Кобилянською, “Наймичка” І. Карпенка-Карого, “Гайдамаки” за Т. Шевченком)⁵.

Про свої театри В. Василько залишив низку статей, інформацій. Це і Харківський Червонозаводський театр, і Сталінський (Донецький) український драматичний театр імені Артема, і Чернівецький український музично-драматичний театр⁶.

Велика заслуга В. Василька у написанні статей про акторів І. Замичковського, Любов Гаккебуш і, звичайно, про Леся Курбаса, що був для нього і вчителем, і наставником, і другом. Саме завдячуючи В. Васильку ім'я Леся Курбаса вийшло з п'єтми забуття в кінці 1950-х рр. Вдячний учень і послідовник присвятив йому низку статей, інформацій, спогадів (“Що нам залишив Лесь Курбас”, “Про Леся Курбаса”, “Чого мене навчив Лесь Курбас”, “Система О. С. Курбаса” та ін.)⁷. Світлій пам'яті свого вчителя В. Василько присвятив п'єсу “Чашка чорної кави”.

Для УРЕ на поч. 1960-х рр. В. С. Василько написав декілька статей про акторів українського театру XIX–XX ст. Серед них – імена А. І. Крамаренка, О. С. Курбаса, Ф. В. Левицького, Л. П. Ліницької, С. А. Мануйлович, М. К. Садовського⁸. Вони були його сучасниками, колегами, друзями.

Перу В. Василька належать доповіді про корифеїв українського театру: Марію Заньковецьку, М. Старицького, М. Садовського, Л. Курбаса, Любов Ліницьку.

Митцю боліло провінційне становище українських театрів 1950–60-х рр. (стаття “Причини занепаду українських театрів”).⁹ Лекції В. Василька – це цілий театральний світ, розмаїтий, яскравий, зігрітий внутрішнім почуттям самого актора. Для майбутніх театрознавців – це неабиякий матеріал, що допоможе їм усвідомити високу місію країни під назвою “Театр”.

Пропрацювавши в театрі досить значний період життя, В. С. Василько не міг не залишити для нащадків прекрасних спогадів про свою театральну юність, пов'язану з іменами М. Заньковецької, М. Садовського, Л. Курбаса, І. Мар'яненка, цілою плеядою акторів – сучасників В. Василька.

Його щоденники за 1914–1926 рр. – це епоха національного і соціального піднесення крізь призму документальних свідчень людини, громадянина, актора.¹⁰

Вражають інсценізації В. Василька, що стосуються поем Т. Г. Шевченка “Гайдамаки”, “Відьма”, повістей О. Ю. Кобилянської “Земля”, “У неділю рано зілля копала...”, оповідань А. П. Чехова, роману В. Шишкова “Угрюм-ріка” – все було підвладне великому режисеру¹¹.

У фонді В. Василька особливе місце посідає листування. Його кореспондентами були: композитор Г. Г. Верьовка, театрознавець В. М. Гайдабура, режисер Я. Т. Геляс, мистецтвознавець Д. О. Горбачов, співаки І. С. Козловський, М. І. Литвиненко-Вольгемут, Д. М. Гнатюк, драматург І. А. Кочерга, кінорежисер В. І. Івченко, театрознавці Н. Б. Кузякіна, М. Г. Лабінський, художник Д. Г. Нарбут, актори І. О. Мар'яненко, О. І. Сердюк, В. М. Чистякова, С. В. Федорцева, Р. О. Черкашин, перекладачка І. І. Стешенко¹².

У фонді В. Василька відклалася велика кількість афіш його вистав, ювілейних вечорів за його участю. Тут вистави за п'єсами та інсценізації творів В. Шекспіра, О. Корнійчука, О. Кобилянської, В. Білль-Білоцерківського, В. Шишкова, Ю. Яновського, Г. Квітки-Основ'яненка¹³.

Окремо зупинимося на довголітній дружбі В. Василька і Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України. Саме цьому музею і присвятив режисер свої перші статті ще у 1923–1928 рр. Це, зокрема, “Театральний музей” (1923 р.), “Театральний музей МО “Березіль” (газ. “Культура і побут”, № 29, 02 серпня 1925р.), “Початок театрального музею на Україні” (1928р.).

Починаючи з 1950-х рр. В. Василько дарував музею рукописи статей про корифеїв української сцени, інсценізації творів, альбоми світлин сцен із вистав у постановці режисера, ескізи декорацій, костюмів до вистав, нотні рукописи, друковані видання. Трохи пізніше В. Василько передав до музею монографії про акторів-сучасників, щоденникові записи, спогади, особливо багато їх про Л. Курбаса¹⁴.

Тодішнє керівництво музею висловлювало вдячність митцю за надіслані рукописи спогадів про театральне життя України 1920–1930-х рр., за бібліотеку, яка значно поповнила книжкові фонди музею. Працівники музею називали В. Василька “хрещеним батьком”¹⁵.

Серед музейних предметів режисера, що зберігаються у ЦДАМЛМ України, слід виділити: рояль австрійської фірми ХІХ ст., живописний портрет В. Василька роботи художника В. Белова, письмове приладдя, ляльки театрального вертепу, гримувальна скринька актора, малюнки художника Абби, присвячені В.Васильку у ролях.

Особовий фонд В. С. Василька у ЦДАМЛМ України – неоціненний. Він вартий уваги не тільки театрознавців, акторів, режисерів і музейних працівників, а й широкого загалу шанувальників українського театрального мистецтва.

¹ ЦДАМЛМ України, ф. 635, оп. 1, 2, 1416 од. зб. за 1908–1987 рр.

² ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 196–199.

³ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 200–232.

⁴ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 232.

- ⁵ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 234–243.
- ⁶ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 244–256.
- ⁷ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 254–273.
- ⁸ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 278.
- ⁹ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 338.
- ¹⁰ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 396–400.
- ¹¹ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 401–421.
- ¹² ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 489–783.
- ¹³ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 848–861.
- ¹⁴ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 434.
- ¹⁵ ЦДАМЛМ України, ф. 653, оп. 2, спр. 896.

На основе архивных документов ЦГАМЛИ Украины освещен творческий путь известного украинского актера, режиссера Василия Василька (Миляева).

Ключевые слова: Василий Василько; театр; драматургия; пьеса; статья; спектакль; актер; режиссер; архивный фонд.

The article presents the career of Vasyl Vasylo (Milyaev), the famous Ukrainian actor and stage director on the used documents of the Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine.

Key words: Vasyl Vasylo; the theatre; the dramaturgy; the play; the article; the performance; the stage director; the archival collection